

Javna vlasti koriste tužbe za klevetu kao sredstvo pritiska na novinare

U Bosni i Hercegovini posljednjih godina sudovi dobiju više od 260 tužbi za klevetu (godišnje) što je skoro svakog radnog dana po jedna. Statistički to znači da svaki medij i svaki deseti novinar bude tužen bar jednom godišnje. No iako BiH od 2002 godine ima zakonodavstvo o zaštiti od klevete koje je, prema procjenama Reportera bez granica, među najliberalnijim na svijetu, broj medija ugašenih zbog «kazni» je sve veći kao i broj novinara koji otvoreno govore da se boje zakona o zaštiti od klevete. Zakoni o zaštiti od klevete postoje u entitetima i Distriktu Brčko u gotovo identičnom tekstu. Usvojeni su pod pritiskom međunarodnih organizacija i novinarskih udruženja kako bi dekriminalizirali klevetu, potakli slobodu medija i istraživački rad novinara, te opštu demokratizaciju društva.

Kleveta – svejsno prenošenje neistina

Kleveta je definisana kao građansko-pravna odgovornost za svjesno objavljivanje ili prenošenje neistina s ciljem nanošenja štete nečijem ugledu, ali samo prenošenje onog što se može objektivno utvrđivati i ocjenjivati i što se odnosi na tačno određenu osobu. Zakon kaže da “pravo na slobodu izražavanja štiti sadržaj izražavanja, kao i način na koji je iznesen i ne primjenjuje se samo na izražavanja koja se smatraju pohvalnim ili neuvredljivim, nego i na izražavanja koja mogu uvrijediti, ogorčiti (šokirati) ili uznemiriti”. Zakonima je određeno da su za klevetu u medijima odgovorni autor, odgovorni urednik, izdavač, kao i lice koje je na drugi način vršilo nadzor nad sadržajem tog izražavanja...“ Za klevetu, kada ona bude utvrđena, propisana je „kazna“ u obliku materijalnog obeštećenja oklevetanog i to »u srazmjeri s nanesenom štetom ugledu oštećenog“ i «da iznos dodijeljene naknade štete ne dovede do materijalnih teškoća ili stečaja štetnika.

Sudska praksa je, prema dostupnim podacima, uspostavila kazne, u početku, do 20.000 KM, a posljednjih godina 4 do 5 hiljada KM, nekada i 1 KM, uvećano za sudske troškove. (No kako zakon nije definisao visinu obeštećenja i kako je ono procjena sudije, novinari Centra za istraživačko novinarstvo bilježe da su sudije u Brčkom predsjedniku tog Suda dodijelili naknadu za duševne boli u visini od 20.000 KM i još dvije presude 16.000 KM.)

„Tužitelj mora da dokaže da su mu objavljene činjenice nanijele štetu tako što su prenesene nekoj trećoj osobi, a tuženi, najčešće novinar, da je objavljeno istina ili, što je u skladu sa evropskim standardima, da nije radio u lošoj namjeri, da neistinite informacije nije objavio

namjerno, nego su one možda bile slijed istinitih. Sudija samo prati slijed činjenica, a najteži zadatak je na novinaru“, pojašnjava **Sanela Gorušanović- Butigan, sutkinja Općinskog suda u Sarajevu.**

Prema dostupnim podacima Visokog sudskog i tužilačkog vijeća u BiH, od ovih više od 260 tužbi koje budu podnesene tokom godine, dio bude povučen kada podnositelji tužbi dobije satisfakciju kroz objavljivanje ispravki ili posredovanjem Vijeća za štampu, odnosno Regulatorne agencije za komunikacije u BiH, a dio sudovi odbace zbog formalnih nedostataka.

Neujednačena sudska praksa

Udruženje BH Novinari u analizi koju je provelo povodom deset godina primjene zakona upozorava da u zakonu još uvijek stoji mogućnost da sud mediju ili novinaru izrekne privremenu mjeru zabrane pisanja o podnositelju tužbe, ali i da je zakon nedorečen oko „*pasivne legitimacije*“ odgovornosti - da je još uvijek pitanje da li je odgovornost na osobi vezanoj za medij ili za klevetu može odgovarati svako lice koje je novinarima iznijelo ili pronijelo klevetnički sadržaj. (Nerijetko se dešava da medij bude suđen za klevetu koju je neko izrekao u intervjuu koji je medij objavio.) Upozoravaju i da sudovi u BiH imaju neujednačenu praksu kod određivanja obeštećenja ili plaćanja nematerijalne štete, odnosno da na terenu postoje neujednačeni kriterije u primjeni istih zakona i standarda i da je praksa pokazala da najviša obeštećenja uglavnom dobivaju političari koji i najčešće podnose tužbe za klevetu.

„Neujednačena praksa vezana za izricanje kazni dijelom omogućavaju predstavnicima javne vlasti i najvišim političkim dužnosnicima da sudske postupke za klevetu koriste kao sredstvo pritiska na medije i novinare“, upozoravaju iz Udruženja BH novinari.

Slično zapažanje imaju i ombudsmeni za ljudska prava u BH koji su u junu 2017. godine izdali poseban izvještaj o pravima novinara. Upozoravaju da parnični postupci pokrenuti po tužbama političara protiv medija okončavaju u rokovima koji su znatno kraći od prosjeka ili uobičajenog trajanja takvih postupaka, te da predstavnici javne vlasti ove tužbe koriste kao sredstvo kojim nastoje onemogućiti ili obeshrabiliti objavljivanje tekstova koji im se ne sviđaju.

„Ombudsmeni su zabrinuti zbog činjenice da sudovima u obrazloženjima presuda kojima nalažu plaćanje štete ne uzimaju u obzir praksu evropskog Suda za ljudska prava koja traži viši prag tolerancije u slučajevima kad se izvještava o imovini osoba koje obavljaju javne

funkcije prema kojoj pravo javnosti da bude obavještena može da obuhvata i aspekte privatnog života javnih ličnosti i prema kojoj je informacija korisna i značajna samo ako je pravovremena što ponekad opravdava odsustvo iscrpnih provjera“, piše u izvještaju.

Profitirali svi osim novinara

Jedan od najpopularnijih politički angažovanih printatnih sedmičnika u BiH, Slobodna Bosna je s krajem 2015 prestala da izlazi u printanom izdanju – visoke kazne za klevete i sudski troškovi su ih uništile. U jednom slučaju su platili klevetu osobi kojoj je na drugom sudu suđeno upravo za ono o čemu je Slobodna Bosna pisala i zbog čega ih je ta osoba tužila. **Glavni i odgovorni urednik i suvlasnik Slobodne Bosne Senad Avdić** kaže da ne zna koliko je tužbi njegova novina imala, ali smatra da su od zakona o zaštiti od klevete profitirali svi osim novinara i medija: sudije, advokati, sudski vještaci...

„Tužio me i na 'svom terenu', u sudu na Sokocu, dobio spor Milovan Cicko Bjelica - ratno-poradni gospodar Romanije, zbog toga što smo objavili obrazloženje OHR-a na osnovu kojeg je on kao 'dio mreže pomagača Radovana Karadžića' udaljen sa funkcija, uhapšen i pritvoren. Mnogi od tužitelja, a mahom se radi o političarima i njima bliskim 'privrednicima', odnosno kriminalcima, od tih su tužbi napravili unosan biznis. Dešavalo se, ne jednom ili dva puta, nego mnogo češće, da nas tuže ljudi, odnosno politička i poslovna elita, koji su bili procesuirani na ovdašnjim sudovima zbog toga što smo prenosili dijelove optužnice protiv njih. Nakon što bi optužnica na sudu pala, a najčešće se to dešavalo, optuženici bi tužili državu, ali i medije koji su 'jednostrano' izvještavali, odnosno sudjelovali u njihovom klevetanju i *kaljanju ugleda*,“ kaže Avdić,

Politički uticaji na pravosudje

No dugogodišnji glavni i odgovorni urednik «Oslobođenja» i **bivši pomoćnik za medije ombudsmena u FBiH Mehmed Halilović** upozorava da su mediji u BiH puni kleveta koje su rezultat nepažnje.

„Novinari zaborave da provjere svoje izvore informacija u slučajevima kontroverznih tema i ne daju priliku drugoj strani da se izjasni što je ključna abeceda novinarskog posla, a zakon je izbalansiran – predviđa pravo na izražavanje, ali i zaštitu dostojanstva i ugleda svake ličnosti“ , podsjeća Halilović.

No Senad Avdić misli da je cijela stvar oko zaštite klevete „jednostavna k'o pasulj i bolna do granice izdržljivosti“ jer „sudbinu sudije koji sudi po tužbi nekoga političara u svojim rukama drži VSTV BiH čije članove bez izuzetka bira i kontrolira politika“.

„Jednom me prije 20-ak godina sudila sutkinja čiji je muž tada bio ministar pravde, a tužio me šef kadrovske komisije stranke koja je imenovala muža-ministra izabrala. Mislite da sam osuđen? Nisam. Tada je još važio stari zakon po kojem bih smjesta otišao u ćuzu, A to baš ne bi šlo na ruku demokratskom ugledu vladajuće bošnjačke stranke. Bilo je to, uprkos svemu, dobro vrijeme. A, onda su došle reforme“, zaključuje Avdić.

Sutkinja Sanela Gorušanović- Butigan naglašava da dekriminalizacija klevete nije dovelo do smanjenja broja sudskih postupaka i podsjeća da se mora dokazivati istinitost informacije, ali ne i mišljenja.

„Važno je da novinar dođe na suđenje, da iskaz i da bude aktivan, da se pozove na stav Vrhovnog suda FBiH da vještačenje nije obavezno jer tužitelji to često traže, sudija pristane, a troškovi idu na račun novinara ukoliko bude osuđen“. – pojašnjava Gorušanović- Butigan Dobar ili ne, zakon o zaštiti od kleveti utiče na novinare – više od pola novinara anketiranih za Indikator nivoa medijskih sloboda i sigurnosti novinara iz deembra 2016 kaže (njih 34 posto) da prilikom pisanja strahuju od zakona ili (njih 27 posto) da utiče na njihovo pisanje.

Sadržaj ovog teksta je isključiva odgovornost autora i Udruženja/udruge BH novinari i ni u kom slučaju ne predstavlja stanovišta Evropske Unije.

Biografija:

Posljednjih devet godina radi u Magazinu START BiH.

Ranije radila u Nezavisnim novinama, prije toga kao trener za novinarstvo u IREXProMedia, AIM-u, radiju FERN, nekadašnjoj 2002-ci, radiju Studio 99... Inače je Rojtersov certificirani trener za istraživačko novinarstvo, a bila je i bh-koordinator u okviru danskog međunarodnog projekta pomoći medijima SCOOP. Najviše voli da piše o (skrivenim) tokovima javnog novca i ljudskim pravima.